

Obveze i prava međunarodnih arbitara

Smiljanić, Nika

Master's thesis / Diplomski rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Law / Sveučilište u Zagrebu, Pravni fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:199:664476>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-17**

Repository / Repozitorij:

[Repository Faculty of Law University of Zagreb](#)

Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu
Katedra za međunarodno privatno pravo

Nika Smiljanić

PRAVA I DUŽNOSTI MEĐUNARODNIH ARBITARA

Diplomski rad

Mentor: Prof. dr. sc. Hrvoje Sikirić

Zagreb, lipanj 2024.

Izjava o izvornosti

Ja, Nika Smiljanić, pod punom moralnom, materijalnom i kaznenom odgovornošću, izjavljujem da sam isključiva autorica diplomskog rada te da u radu nisu na nedozvoljeni način (bez pravilnog citiranja) korišteni dijelovi tuđih radova te da se prilikom izrade rada nisam koristila drugim izvorima do onih navedenih u radu.

Nika Smiljanić (v.r.)

SADRŽAJ:

1	UVOD.....	1
2	IZVORI OBVEZA I PRAVA MEĐUNARODNIH ARBITARA I <i>RECEPTUM ARBITRI</i>	1
3	PRAVO MJERODAVNO ZA UGOVOR S ARBITROM	4
4	OBVEZE ARBITARA.....	5
4.1	Nepristranost i neovisnost arbitara	5
4.2	Obveza otkrivanja mogućih sukoba.....	7
4.3	Obveza učinkovitosti, brzine, integriteta i vještine	8
4.4	Obveza provođenja arbitraže u skladu s ugovorom o arbitraži.....	9
4.5	Obveza donošenja provedivog pravorijeka	10
4.6	Obveza povjerljivosti.....	11
4.7	Obveza dužne pažnje (dubinske analize).....	12
4.8	Ostale obveze	13
5	PRAVNI LIJEKOVI U SLUČAJU POVREDE OBVEZA.....	14
6	PRAVA ARBITARA	14
6.1	Pravo na nagradu za rad i naknadu troškova.....	15
6.2	Pravo na imunitet.....	16
6.3	Pravo na povjerljivost	17
7	ZAKLJUČAK	17
8	LITERATURA.....	19

1 UVOD

- 1) Arbitraža je jedan od alternativnih načina rješavanja sporova, a označava suđenje pred arbitražnim sudom bez obzira organizira li ga ili njegovo djelovanje osigurava arbitražna ustanova ili ne¹. Ona može biti domaća ili strana. Prema Zakonu o arbitraži domaćom arbitražom smatra se arbitraža čije je mjesto na području Republike Hrvatske². U domaćoj arbitraži može se odlučivati o sporovima bez međunarodnog i s međunarodnim obilježjem. Spor s međunarodnim obilježjem je spor u kojem je barem jedna od stranaka fizička osoba s prebivalištem ili uobičajenim boravištem u inozemstvu odnosno pravna osoba koja je osnovana po stranom pravu³.
- 2) Bez obzira radi li se o domaćoj ili međunarodnoj, stranke pribjegavaju arbitraži jer ju smatraju bržim i fleksibilnijim postupkom od redovnog sudskog postupka, te im se daje veća autonomiju, a odluka koju na kraju postupaka donese arbitar pojedinac ili vijeće, ima jednaki učinak kao i pravomoćna sudska odluka.
- 3) Za što uspješnije provođenje arbitražnog postupka bitno je da arbitri postupaju u skladu s propisima koji uređuju arbitražni postupak te da ispunjavaju obveze koje im se postavljaju, a zauzvrat tokom arbitražnog postupka stječu određena prava.
- 4) U prvom dijelu ovoga rada razmotrit će se izvori koji uređuju obveze i prava međunarodnih arbitara – arbitara koji odlučuju u sporovima s međunarodnim obilježjem. U drugom dijelu rada obrazložit će se neke od najčešćih i najznačajniji obveza i prava međunarodnih arbitara i pri tome osvrnuti na arbitražna pravila Stalnog arbitražnog sudište pri Hrvatskoj Gospodarskoj Komori i nekih značajnijih svjetski arbitražnih ustanova.

2 IZVORI OBVEZA I PRAVA MEĐUNARODNIH ARBITARA I *RECEPTUM ARBITRI*

- 5) Prava, ovlasti i obveze arbitara koje proizlaze iz pravila mjerodavnih za arbitražni postupak, za potrebe ovog rada, jednom riječju nazivamo statusom arbitara.
- 6) Međunarodni propisi o arbitraži, od kojih je najpoznatija i najznačajnija Konvencija Ujedinjenih Naroda o priznanju i izvršenju stranih arbitražnih odluka (dalje u tekstu:

¹ Zakon o arbitraži, „Narodne novine“, br. 88/01. (dalje u tekstu: ZA). Čl. 2. st. 1. t. 1. ZA.

² Čl. 2. st. 1. t. 2. ZA.

³ Čl. 2. st. 1. t. 7. ZA.

Newyorkška Konvencija)⁴ ne sadržava odredbe koje se odnose na status arbitara. Umjesto toga, definiranje njihovog statusa gotovo je u potpunosti prepušteno državama i njihovim nacionalnim pravima. No, u većini slučajeva ni nacionalni arbitražni propisi ne sadržavaju izričite odredbe koje se odnose na status arbitara, odnosno ne određuju pobliže njihova prava i obveze.

- 7) U onim nacionalnim arbitražnim propisima koji sadržavaju odredbe u vezi s pravima i dužnostima arbitara, vidljivo je da se uglavnom ograničavaju na usku grupu pitanja – naknada arbitara, neovisnost arbitara i obvezu povjerljivosti, dok ostala prava i obveze nisu detaljno propisana⁵.
- 8) Određena prava i obveze arbitara mogle bi biti definirane u samom ugovoru o arbitraži, koji je temelj svakog arbitražnog postupka. Ugovor o arbitraži je ugovor kojim stranke podvrgavaju arbitraži sve ili određene sporove koji su među njima nastali ili bi mogli nastati iz određenog pravnog odnosa. Može biti ugovoren kao samostalni ugovor ili kao arbitražna klauzula u nekom ugovoru.⁶ Ugovor o arbitraži sklapa se u pisanom obliku i ponajprije služi utvrđivanju pitanja što će sve biti predmetom arbitraže ako do nje dođe, koje će pravo biti mjerodavno i slično. Iako se u ugovoru o arbitraži ponekad imenuju arbitri ili daju smjernice za njihovo određenje u pogledu kvalifikacija, u većini slučajeva on sam po sebi neće dovoljno detaljno određivati status arbitra. Dakle, nije zabranjeno ugovorom o arbitraži definirati status arbitara, no to će se vrlo rijetko dogoditi.
- 9) Činjenica da niti međunarodno niti nacionalno pravo ne uređuju status arbitara, te da je rijetko uključen u ugovor o arbitraži, ostavlja pitanje odakle taj status proizlazi otvorenim.
- 10) Iako nema općeprihvaćenog shvaćanja, najšire prihvaćena teorija o statusu arbitara i njihovom odnosu sa strankama je ona koja govori da je to odnos ugovorne prirode. Pod tim se razumije da, osim ugovora o arbitraži koji stranke sklapaju međusobno, stranke s arbitrima ugovaraju posebni ugovor kojim se određuju obveze arbitara za koje arbitri zauzvrat imaju pravo na nagradu, imunitet i suradnju⁷. Taj ugovor šire je poznat kao *receptum arbitri*, ugovor s arbitrom. Smatra se, dakle, da je ugovor s arbitrom *sui generis* ugovor sklopljen između tri ili više stranaka, ovisno o veličini vijeća, koji se primjenjuje

⁴ Konvencija Ujedinjenih Naroda o priznanju i ovrši stranih arbitražnih odluka, Službeni list SFRJ, 4/94; Notifikacijom o sukcesiji Republika Hrvatska postala je strankom konvencije 8. listopada 1991., „Narodne novine – Međunarodni ugovori“, 4/94.

⁵ Primjer takvih zakona mogu se vidjeti u Kanadi (Kanadski zakon o međunarodnoj trgovačkoj arbitraži) i Australiji (Australijski zakon o međunarodnoj trgovačkoj arbitraži). Oni se uglavnom drže najbitnijih prava i obveza koje ukratko navode, a ostale prepuštaju strankama da ugovore.

⁶ Čl. 6. st. 1. ZA.

⁷ Born, G., *International Commercial Arbitration*, 3. izdanje, Kluwer Law International, The Hague, 2024., str. 2-3.

na specifičan spor u arbitražnom postupku⁸. Njegova svrha nije urediti odnose stranaka spora međusobno, već odnose stranaka i arbitra kao i prava i obveze koje arbitar ima.

- 11) Postupak sklapanja ugovora s arbitrom razlikuje se ovisno o okolnostima arbitraže. Međutim, samo rijetko će postojati jedan cjeloviti dokument koji će se smatrati ugovorom s arbitrom. Umjesto toga, u većini će se slučajeva sastojati od niza priopćenja, radnji, institucionalnih pravila i načela nacionalnog prava, koji će se svi skupa smatrati ugovorom s arbitrom⁹. Iz ovog proizlazi da, iako je zaseban ugovor, ugovor s arbitrom mora poštivati nacionalna arbitražna pravila i međunarodne ugovore iz područja arbitraže koji će se primjenjivati u arbitražnom postupku.
- 12) Ugovor s arbitrom ne propisuje samo obveze, prava i zaštitu arbitara, već stvara i uzajamna prava i obveze na strani arbitara i stranaka. On obvezuje arbitre da riješe sporove između stranaka u skladu s određenim postupovnim i materijalnim pravilima, a zauzvrat imaju pravo na novčanu nagradu, imovinsku naknadu troškova i arbitražni imunitet te im se dodjeljuju određene ugovorene ovlasti¹⁰.
- 13) *Receptum arbitri* provodi se tijekom arbitražnog postupka, a prestaje donošenjem konačne odluke, nakon čega prestaje i mandat arbitara. No, valja naglasiti da određene odredbe ugovora s arbitrom, posebno one koje se odnose na imunitet i povjerljivost arbitražnog postupka, ostaju na snazi i nakon prestanka mandata¹¹.
- 14) Kao što je već prije navedeno, ugovor s arbitrom sastojat će se od brojnih pisanih dokumenata, uključujući obavijest o imenovanju, arbitrovo prihvaćanje imenovanja, sva primjenjiva pravila institucionalne arbitraže¹² i sve uvjete angažmana ili opisa poslova. On se može razraditi postupno, tokom arbitraže, i zabilježiti se na kraju u formalnom ugovornom obliku koji će onda potpisati arbitar i stranke.
- 15) ZA i Pravilnik o arbitraži pri Stalnom arbitražnom sudištu Hrvatske gospodarske komore (Zagrebačka pravila) (dalje u tekstu: Zagrebačka pravila)¹³ ne propisuju oblik niti nužne sastavnice takvog ugovora, tako da je ona i prema hrvatskom nacionalnom zakonodavstvu još jedna od stvari u nizu koja je prepuštena strankama na volju.

⁸ *Ibid.* str. 6.

⁹ *Ibid.* str. 8.

¹⁰ *Ibid.*

¹¹ *Ibid.*

¹² Institucionalna arbitraža je vrsta arbitraže u kojoj se arbitražni postupak provodi u skladu s pravilima neke arbitražne ustanove i uz njenu pomoć. *Ad hoc* arbitraža je, suprotno tome, arbitraža koja se ne vodi po pravilima neke od arbitražnih institucija, već stranke samostalno utvrđuju pravila postupka putem ugovora te nakon okončanja spora, takva arbitražni sud prestaje postojati.

¹³ Pravilnik o arbitraži pri Stalnom arbitražnom sudištu Hrvatske gospodarske komore (Zagrebačka pravila), „Narodne novine“, br. 129/15, 50/17.

16) Ako su se stranke sporazumjele o institucionalnoj arbitraži, arbitražu, arbitražna pravila arbitražne ustanove uključena su u ugovor s arbitrom (na isti način kao i arbitražni sporazum) te ona mogu propisivati određene obveze i prava koje arbitar treba ispunjavati i imati.

3 PRAVO MJERODAVNO ZA UGOVOR S ARBITROM

17) Prije samog ugovora o pravima i obvezama arbitara, treba obrazložiti koje je pravo koje je mjerodavno za taj ugovor. Naime upravo o mjerodavnom pravu ovisi kako će se primijeniti ugovor s arbitrom, kako će njegova prava i obveze biti određene te u kojoj mjeri će se ograničiti autonomija stranaka da utječu na njih.

18) U slučajevima domaće arbitraže, pitanje mjerodavnog prava vrlo je jasno. I arbitražni ugovor i ugovor s arbitrom biti će ugovoreni u skladu s nacionalnim pravom prema pravilu *lex arbitri* (pravo mjesta arbitraže)¹⁴.

19) Kod međunarodne arbitraže situacija će ipak biti malo drukčija.

20) Ako se radi o međunarodnoj arbitraži, određivanje mjerodavnog prava za ugovor s arbitrom može ovisiti o više elemenata. S obzirom na to da je ugovor s arbitrom autonoman i odvojen od ugovora o arbitraži, na određivanje mjerodavnog prava za ugovor s arbitrom primjenjuju se pravila za određivanje ugovornog statuta. Na području Europske Unije određivanje prava mjerodavnog za ugovor uređeno je kolizijskim pravilima sadržanim u Uredbi (EZ) br. 593/2008 Europskog Parlamenta i Vijeća br. 593/2008 od 17. lipnja 2008. o pravu koje se primjenjuje na ugovorne obveze (Rim I) (dalje u tekstu: Uredba Rim I).¹⁵ . Kao primarno kolizijsko pravilo određuje se da će mjerodavno pravo biti ono pravo koje su stranke izabrale. Ugovora odluče. Ako stranke ne izaberu mjerodavno pravo, mjerodavno pravo određuje se podrednim kolizijskim pravilom, koje za osam vrsti ugovora određuje mjerodavno pravo, ako se ne radi o jednom od tih ugovora, mjerodavno je pravo ugovorne strane koja izvršava karakterističnu činidbu, a ako se pravo niti na taj način ne može odrediti, mjerodavno je pravo s kojim je ugovor u najužoj vezi¹⁶.

21) Kada stranke uključe klauzulu o izboru prava u ugovor s arbitrom, rijetko će postojati bilo koji razlog da se izabrano pravo ne primijeni¹⁷. Međutim, u praksi stranke vrlo rijetko

¹⁴ Jovičić, K., *Pravna priroda odnosa između arbitara i stranaka: receptum arbitrii*, Strani pravni život, br. 1., 2020., 17-28., str. 21.

¹⁵ Uredba (EZ) br. 593/2008 Europskog parlamenta i Vijeća od 17. lipnja 2008. o pravu koje se primjenjuje na ugovorne obveze (Rim I), SL L 177, 4. 7. 2008.

¹⁶ Čl. 3. i 4. Uredbe Rim I.

¹⁷ Born, G., *op. cit.* u bilj. 7., str. 33.

pristaju na zaseban dokumente s uvjetima ugovora s arbitrom, a još manje uključuju klauzulu o izboru prava u takve dokumente. Kao posljedica toga, rijetko će stranke izričito izabrati pravo koje uređuje ugovor s arbitrom, pa će ga onda trebati odrediti..

4 OBVEZE ARBITARA

- 22) Prihvatanjem mandata, svaki arbitar prihvaća i određene obveze. Propisane obveze koje prihvaća smatraju se minimalnim zahtjevima za koje se očekuje da će ih se svaki imenovani arbitar pridržavati.¹⁸ Određeni dio tih obveza odnosi se na arbitra kao osobu s određenim svojstvima, dok se drugi dio obveza veže za arbitražni postupak i ima za cilj osigurati njegovo pravedno provođenje. Većina pravnih poredaka ugovor s arbitrom tretira kao primarni izvor niza važnih obveza i prava za arbitre, no takve obveze proizlaze ne samo iz ugovornog odnosa arbitra i stranka, nego i iz nacionalnih arbitražnih propisa te pravila arbitražnih ustanova.
- 23) Ove obveze mogu se podijeliti u one koje se odnose na određena svojstva arbitra, kao što je obveza neovisnosti i nepristranosti, te one koje osiguravaju pravilno provođenje arbitražnog postupka, kao što su obveza provođenja arbitraže u skladu s ugovorom o arbitraži, dužnost rješavanja spora stranaka suđenjem, održavanje postupka arbitraže povjerljivim i druge obveze. Ako arbitri te obveze povrede, postoje određeni načini sankcioniranja arbitara, kao što su mogućnost propisivanja njihove građanske odgovornosti u skladu s važećim propisima, gubitak prava na nagradu i naknadu, prestanak mandata i sl.
- 24) U isto vrijeme, u većini pravnih poredaka smatra se da ugovora s arbitrom i mjerodavnog prava proizlaze važna prava i zaštita arbitara. To uključuje prava na naknadu, na suradnju stranaka u arbitražnom postupku i na imunitet od odgovornosti, no o tome će biti govora nešto kasnije.

4.1 Nepristranost i neovisnost arbitara

- 25) Neovisnost, nepristranost i pravo na saslušanje ključni su sastojci pravedne i poštene arbitraže odnosno svakog arbitražnog postupka. Neovisnost i nepristranost inherentni su elementi arbitražne uloge suca, stoga su izričito navedeni u gotovo svim nacionalnim arbitražnim zakonima i institucionalnim pravilima¹⁹.

¹⁸ Wigwe, C., *Commercial Arbitration: Powers and Duties of Arbitrators in Arbitral Proceedings*, Port Harcourt Law Journal, vol. 4., br. 2., 2012., 242-249., str. 245.

¹⁹ U hrvatskom zakonodavstvu takva odredba nalazi se u čl. 10. st. 6. ZA koja propisuje da bi se prilikom imenovanja arbitra trebalo osigurati imenovanje nezavisnog i nepristranog arbitra. Čl. 12. propisuje da arbitri

- 26) Prije daljnje analize neovisnosti i nepristranosti trebalo bi pojasniti razliku između ta dva pojma. Kada govorimo o neovisnosti, smatramo da je ona objektivne prirode. Ona označava nepostojanje materijalne ili intelektualne poveznice arbitara sa strankama ili bilo kojim nadležnim tijelima. Nepristranost je pak subjektivne prirode i predstavlja nepostojanje arbitrovih bilo kakvih unaprijed formiranih mišljenja o strankama u sporu i pristranosti prema nekoj od njih²⁰. Ova dva svojstva, uz činjenicu da nema okolnosti zbog koje bi se arbitar trebao izuzeti, čine arbitre neutralnim.
- 27) Neutralnost arbitara, ne odnosi se samo na neutralnost prema strankama arbitražnog postupka, već i na sve one na koje taj postupak utječe. To uključuje zastupnike stranaka, treće koji imaju pravni interes, vještake, nadležna tijela odnosno arbitražne ustanove ako se provodi institucionalna arbitraža i dr. Iz ovoga proizlaze i neke druge obveze arbitara, kao što su obveza da postupak vode samostalno odnosno da ne prenose poslove i nespojivost uloge arbitra s ulogom zastupnika jedne od stranaka u sporu odnosno njihova obveza da iznesu činjenice koje bi mogle dovesti do sukoba interesa, no o njima će biti govora nešto kasnije. Od neutralnog arbitra očekuje se, dakle, ne samo objektivnost pri vođenju postupka, nego i jednaki tretman svih pravnih i fizičkih osoba koje u njemu sudjeluju. Strankama bi se trebala pružiti jednaka mogućnost da iznesu svoje viđenje stvari i obrane, podnošenja podnesaka, dokaza i predlaganja svjedoka i vještaka odnosno trebala bi postojati tzv. jednakost oružja. To znači da su arbitri, u onim situacijama u kojima stranke nemaju zastupnike, baš kao i u redovnim sudskim postupcima, dužni pobrinuti se da su stranke upoznate s postupkom, svojim pravima i mogućnosti iznošenja činjenica²¹.
- 28) Sudačka uloga arbitara (*ajudicatory function*) izravno je povezana uz njihovu dužnost da budu i ostanu nepristrani i neovisni tijekom cijelog arbitražnog postupka, od trenutka imenovanja sve do donošenja pravorijeka ili okončanja postupka, te da vode arbitražu

trebaju iznijeti činjenice koje bi mogle dovesti u sumnju njihovu nepristranost i neovisnost, nastale prije ili tokom arbitraže, a sve sa ciljem da se arbitra izuzme ako se utvrdi da je uistinu pristran. Austrijski Zakon o građanskom postupku (Zivilprozessordnung) u § 588. određuje da se arbitar može izuzeti ako postoje okolnosti koje bi mogle dovesti u sumnju njegovu neovisnost i nepristranost. Jednako određuju i njemački Zakon o građanskom postupku u § 1036, kao i nizozemski Zakon o građanskom postupku u § 1033.

Arbitražne ustanove koje u svojim pravilima sadrže odredbe o neovisnosti i nepristranosti arbitara su: Arbitražna pravila Njemačkog Instituta za arbitražu (DIS Rules, dalje u tekstu: DIS pravila) u čl. 9., Pravila Londonskog suda za međunarodnu arbitražu (LCIA Rules, dalje u tekstu: LCIA pravila) u čl. 5., Arbitražna pravila Međunarodne trgovačke komore u Stockholmu (SCC Arbitration Rules, dalje u tekstu: SCC arbitražna pravila) u čl. 18.

²⁰ Westphalen, A., Carriou, V., *The Arbitrators' Duty to Disclose and the Parties' Duty to Investigate: What Are the Safeguard Mechanisms to Ensure the Independence and Impartiality of Arbitrators?*, International Business Law Journal, vol. 2018, no. 6, 2018., 543-556., str. 544.

²¹ Holmes, R., *Unrepresented Party (Pro Se) Arbitrations*, Dispute Resolution Journal, vol. 70., br. 2., 2015., 97-107., str. 101.

nepristrano i neovisno. Od njih se očekuje da konačnu odluku donesu na temelju samostalne procjene i pravne analize predmeta spisa²², što nije moguće kada su arbitri pristrani ili pod utjecajem stranaka, nadležnih tijela ili nekoga trećeg. Ta obveza, dakle, uključuje posjedovanje, održavanje i poštovanje stupnja nepristranosti i neovisnosti navedenog u ugovoru o arbitraži, kao i onog stupnja nepristranosti i neovisnosti utvrđenog važećim institucionalnim pravilima i nacionalnim pravom.

- 29) Nepristranošću i neovisnošću arbitara osigurava se integritet i pravednost arbitražnog postupka koju očekuju ne samo stranke i treći u postupku, nego i šira javnost, baš kao što to očekuju i kod redovnog sudskog postupka.
- 30) Zagrebačka pravila određuju da se arbitražni sud smatra osnovanim onog dana kada Sudište primi izjavu imenovanih arbitara o njihovom prihvaćanju dužnosti i neovisnosti.²³ Iz ove odredbe vrlo je jasno da, čak i kada ga se imenuje, arbitar ne može biti dio arbitražnog suda ako, zato što smatra da bi mogao biti pristran i pod vanjskim utjecajem, ne potpiše izjavu o nepristranosti. Također, potpisivanjem te izjave arbitri se obvezuju i prihvaćaju mogućnost da ih se razriješi dužnosti, ako prestanu biti nepristrani.

4.2 Obveza otkrivanja mogućih sukoba

- 31) Veliki broj arbitražnih zakona u različitim nacionalnim pravima kao i postojeća pravila institucionalnih arbitraža obvezuju arbitra da, ako postoje činjenice i podaci koje bi mogle dovesti do sukoba interesa tokom arbitraže, da ih otkrije strankama arbitražnog postupka.²⁴ I ova obveza postoji tijekom cijelog postupka, čak i dulje, od prije imenovanja arbitara pa sve do završetka postupka²⁵. Smatra se da arbitar ne bi trebao prihvatiti mandat ako postoji sukob interesa ili sumnja da bi mogao biti pristran, te da mora iznijeti činjenice koje bi mogle dovesti do njegove nepristranosti, ako one nastanu naknadno²⁶.

²² Franck, S., *The Role of International Arbitrators*, ILSA Journal of International & Comparative Law, vol. 12., br. 2., 2006., 499-522., str. 505.

²³ Čl. 22. st. 1. Zagrebačkih pravila.

²⁴ Pravila arbitraže pri Trgovačkoj komori u Stockholmu (Stockholm Chamber of Commerce Arbitration, dalje u tekstu: SCC) propisuju da arbitri prije imenovanja moraju iznijeti činjenice koje bi mogle stvoriti sumnju u njihovu nepristranost (čl. 18. st. 2.). DIS pravila (čl. 9. st. 4.) i LCIA pravila (čl. 5. st. 4.) propisuju da arbitri u pisanoj izjavi o nepristranosti moraju iznijeti činjenice za koje smatraju da bi mogle stvoriti sumnju u njihovoj nepristranosti. Pravila MTK propisuju da o takvim činjenicama arbitri moraju pisanim putem obavijestiti tajništvo ustanove koje će zatim te činjenice prenijeti strankama spora (čl. 11. st. 2.).

²⁵ Perović Vujačić, J., *Obligations of Arbitrators in International Commercial Arbitration*, Revija Kopaoničke Škole Prirodnog Prava, br. 1., 2019., 131-166., str. 152.

²⁶ DIS pravila navode da se od arbitra očekuje da će iznijeti naknadno novonastale činjenice koje bi mogle dovesti do sukoba interesa kada sazna za njih (čl. 9.6). Isto je navedeno u LCIA pravilima (čl. 5.5).

- 32) Cilj te obveze je omogućiti strankama dovoljno informacija na temelju kojih bi mogle odlučiti zadovoljavaju li mogući arbitri postojeće standarde neovisnosti i nepristranosti²⁷, kao i da se služe svojim pravom da ne imenuju odnosno traže izuzeće arbitra za kojeg smatraju da nije zadovoljio standarde²⁸.
- 33) Podaci na koje se odnosi obveza otkrivanja bili bi npr. podaci o postojećim i prošlim privatnim odnosima arbitara sa strankama u sporu ili njihovim zastupnicima. Često se kao razloge za izuzeće uzimaju razlozi koji su propisani u građanskom procesnom pravu za redovnog suca, dakle bračni odnosi, poslovni odnosi, odnosi u pravoj liniji te pobočnoj do određenog stupnja.²⁹ Dalje, ti podaci obuhvaćaju informacije o postojanju prijašnjih ili trenutnih sporova u kojima su arbitri sudili ili sude, a da je neka od stranaka postupka ili neki od zastupnika sudionik u tom sporu. Također, to bi uključivalo i situacije gdje je arbitar pristran jer je prije samog početka postupka saznao određene informacije i na temelju njih formirao stav iako te informacije nisu dovoljne za donošenje pravorijeka.
- 34) Bitno je napomenuti da je obveza otkrivanja mogućih potencijalnih sukoba interesa ugovorna obveza arbitra koja proizlazi iz njegovog ugovora sa strankama.
- 35) Iako se drugi dio u Zagrebačkim pravilima zove „*Nezavisnost i nepristranost arbitra; zamjena, opoziv i razrješenje arbitra*“, on ne sadrži odredbu koja izričito propisuje da „arbitar mora biti neovisan i nepristran“ već se propisuje da osoba koju se izabire za arbitra ima obvezu i dužnost iznijeti sve okolnosti koje bi mogle utjecati na njenu nezavisnost i nepristranost, i to ne samo prije imenovanja već i nakon imenovanja ako te okolnosti nastanu naknadno.³⁰ Ako se utvrdi da bi te okolnosti uistinu mogle biti od utjecaja, stranke mogu pisanim zahtjevom tražiti da se taj arbitar izuzme. Naravno, arbitru se daje mogućnost očitovanja na takav zahtjev.

4.3 Obveza učinkovitosti, brzine, integriteta i vještine

- 36) Neke od daljnjih obveza koje arbitra ima su obveza da vodi arbitražni postupak i odlučuje o slučaju primjenom odgovarajućih vještina i profesionalnog integriteta, učinkovito i bez odgađanja. To znači da se od arbitra očekuje da predmetu pristupi predano te mu posveti

²⁷ Perović Vujačić, J., *op. cit.*, bilj. 24., str. 152.

²⁸ Borg, G., *op. cit.*, u bilj. 7., str. 12.

²⁹ Zakon o parničnom postupku, Službeni List SFRJ, br. 4/77, 36/77, 6/80, 36/80, 43/82, 69/82, 58/84, 74/87, 57/89, 20/90, 27/90, 35/91 i „Narodne novine“, br. 53/91, 91/92, 58/93, 112/99, 88/01, 117/03, 88/05, 02/07, 84/08, 96/08, 123/08, 57/11, 148/11, 25/13, 89/14, 70/19, 80/22, 114/22, 144/23 (dalje u tekstu: ZPP), čl. 71. st. 3.

³⁰ Čl. 23. Zagrebačkih pravila.

potrebno vrijeme i pažnju. Iako se očekuje da arbitar predmetu pristupi s određenom pažnjom i uloži u spor dovoljno vremena da razazna sve činjenice i da na temelju njih donese odgovarajući pravorijek, njegova je dužnost to učiniti u razumnom roku, brzo i efikasno, pazeći, koliko je to moguće, na troškove stranaka u sporu odnosno voditi spor ekonomično.

- 37) Ova obveza obuhvaća i dužnost arbitra da odbije imenovanje u onim arbitražama u kojima smatra da nema dovoljno vještina i sposobnosti da arbitražni postupak vodi s potrebom pažnjom te u onim situacijama kada smatra da će mu, zbog manjka znanja, biti potrebno više vremena no što bi se smatralo razumnim. Što se smatra razumnim rokom mogu ugovorom odlučiti stranke spora ili, ako se provodi institucionalna arbitraža, taj rok može biti određen pravilima arbitražne ustanove³¹.
- 38) Zagrebačkim pravilima određeno je da je razumni rok za okončanje arbitražnog postupka godina dana od dana osnivanja arbitražnog suda.³²
- 39) Obveza profesionalnog postupanja, s integritetom i u skladu s pravilima etike i javnog morala implicirana je obveza koje se arbitar mora pridržavati³³. Ako arbitar sudi u vijeću, njegova obveze obuhvaćaju i obvezu da bude dostupan za vijećanje i da aktivno sudjeluje u njemu i u izradi pravorijeka. Ta raspoloživost također je jedna od stavki na koju se arbitar izričito mora obvezati u izjavi o prihvaćanju dužnosti HGK koju mora potpisati u znak prihvaćanja dužnosti arbitra.
- 40) Kada arbitar ne obavlja svoju dužnost, Zagrebačka pravila propisuju mogućnost da se takav arbitar razriješi mandata. Taj postupak stranke mogu pokrenuti podnošenjem zahtjeva predsjedniku Sudišta koji će o njemu odlučiti nakon što dopusti arbitru da se očituje³⁴.

4.4 Obveza provođenja arbitraže u skladu s ugovorom o arbitraži

- 41) S obzirom na to da je jedna od ključnih privilegija arbitraže, naspram redovnih sudskih postupaka, razina autonomije stranaka kojom mogu utjecati na način provođenja postupka, jedna od bitnih obveza koja se postavlja arbitrima je obveza provođenja arbitraže u skladu sa arbitražnim ugovorom. Od momenta kada prihvati imenovanje, arbitri prihvaćaju prava,

³¹ Pravila MTK kao rok za okončanje arbitražnog postupka propisuju 6 mjeseci od potpisivanja pravila poslovanja, no taj je rok moguće promijeniti (čl. 31.). SCC arbitražna pravila za razuman rok okončanja propisuju 6 mjeseci od dana kada je arbitražno vijeće preuzelo spor (čl. 43.). LCIA pravila pak ne propisuju rok za okončanje arbitražnog postupka.

³² Čl. 35. Zagrebačkih pravila.

³³ Borg, G., *op. cit.* u bilj. 7, str. 13.

³⁴ Čl. 26. Zagrebačkih pravila.

dužnosti, obveze i ograničenja koja su im ugovorom o arbitraži postavljena. To u pravilu znači da će se morati primijeniti mjerodavno pravo, provesti postupak u mjestu koje je odabrano kao sjedište i sl. Odredbe ugovora o arbitraži mogu se zanemariti samo kada su one u suprotnosti s kogentnim normama prava mjerodavnog za arbitražni postupak, kada dovode do nepravilnosti u postupanju ili su na neki drugi način nezakonite.

42) Ako arbitar uoči da bi određeni dijelovi ugovora o arbitraži, iako su se obje stranke sporazumjele oko njih, mogu dovesti do neravnoteže između stranaka, on ih na takve odredbe može upozoriti, no u konačnici je na njima hoće li takvo upozorenje prihvatiti ili ne. Iznimka ovoj situaciji je ako stranke odaberu institucionalnu arbitražu, kod koje je će krajnju riječ o načinu vođenja arbitraže odnosno o primjeni pravila postupka, imati arbitru koji se pridržava arbitražnih pravila te institucije. Stranke, ako se ne slažu s njegovim vođenjem postupka, mogu prekinuti takav postupak i pokrenuti novi.

4.5 Obveza donošenja provedivog pravorijeka

43) Iako se u nacionalnim zakonodavstvima rijetko izričito navodi i većinom se smatra implicitnom, jedna od glavnih, ako ne i glavna obveza arbitara je donošenje provedivog pravorijeka³⁵. Arbitri bi tijekom cijelog arbitražnog postupka trebali voditi računa da je njihov cilj donijeti provedivi pravorijek te da bi to trebali učiniti u razumnom roku, ako poseban rok nije propisan. To je cilj svakog ugovora o arbitraži i glavni je razlog zašto stranke uopće odabiru arbitre i iznose pred njih činjenice.

44) S obzirom na broj država ugovornica, njih čak 172, Newyorška konvencija glavni je izvor odredbi kojima se određuju uvjeti za povredivost pravorijeka kada je u pitanju međunarodna arbitraža³⁶.

³⁵Borg, G., *op. cit.* u bilj. 7., str. 12.

³⁶ Čl. IV. Konvencija propisuje da je za priznanje i izvršenje stranog pravorijeka potrebno da stranka podnese zahtjev za priznanje i uz njega ovjereni izvornik odluke ili odgovarajući prijepis tog izvornika, izvornik ugovora o arbitraži koji je u skladu s Konvencijom ili njegov odgovarajući prijepis, te prijevod tih dokumenata ako nisu napisani na službenom jeziku zemlje u kojoj se traži priznanje. U čl. V. Konvencije navedeni su razlozi kada će priznanje i izvršenje odluka biti odbijeni. Ti razlozi su sljedeći: a) da su stranke iz ugovora o arbitraži na temelju prava koje se na njih primjenjuje, nesposobne ili da spomenuti ugovor nije valjan po pravu kojem su ga stranke podvrgnule ili, ako nema oznake u tom pogledu, na temelju prava zemlje u kojoj je donesena odluka; ili b) da stranka protiv koje se ističe odluka nije bila uredno obaviještena o određivanju arbitara ili o arbitražnom postupku ili da joj iz nekog drugog razloga nije bilo moguće upotrebljavati svoja sredstva; ili c) da se odluka odnosi na spor koji nije predviđen u kompromisu ili nije obuhvaćen arbitražnom klauzulom, ili da sadrži odredbe koje premašuju granice kompromisa ili arbitražne klauzule (ako odredbe odluke koje se odnose na pitanja podvrgnuta arbitraži mogu biti odvojene od odredaba koje se odnose na pitanja koja nisu podvrgnuta arbitraži, prve će moći biti priznate i izvršene); ili d) da osnivanje arbitražnog suda ili arbitražni postupak nije bio u skladu s ugovorom stranaka ili, ako ne postoji ugovor, da nije bio u skladu s pravom zemlje u kojoj je obavljena arbitraža; ili e) da odluka nije postala obvezna za stranke ili da ju je poništila ili obustavila nadležna vlast u zemlji u kojoj ili na temelju čijeg prava je donesena odluka. Priznanje i izvršenje također se može odbiti i ako nadležna vlast u zemlji u kojoj je

45) Arbitar, baš kao i sudac, mora odlučiti o pitanju koje se pred njega postavlja, i to u njegovoj potpunosti. Ukoliko to ne učini, djelomični pravorijek kojeg je donio može biti poništen odnosno moguće je da se odbije arbitrima dodijeliti nagrade za njihov rad. Također, ovakvim odlučivanjem, arbitri bi prekršili i svoje ugovorne obveze. Valjda naglasiti da s druge strane, arbitar ne smije svojevóljno donositi odluke o pitanjima za koje stranke nisu tražile razrješenja i za koje nisu pokrenule postupak arbitraže.

4.6 Obveza povjerljivosti

46) Obveze povjerljivosti jedna je od karakteristika koja daje prednost arbitražnom postupku pred redovnim sudskim postupkom i koja ga čini privlačnijim u poslovnom svijetu³⁷. Jedan od razloga njezinog postojanja je zaštita stranaka od štete koja bi im mogla nastati ako bi treći saznali za razlog spora. To je posebno vidljivo u trgovačkim arbitražama kod kojih narušavanje ugleda do kojeg može doći zbog pokretanja arbitražnog postupka, može dovesti do značajnog slabljenja ili prestanka poslovanja.

47) Pojam povjerljivosti odnosi se više segmenata, od kojih je najznačajniji povjerljivost odnosno tajnost arbitražnog postupka.

48) Nacionalna zakonodavstva o arbitraži arbitrima rijetko nameću obvezu povjerljivosti arbitražnog postupka. Nasuprot tome, pravila institucionalne arbitraže, u pravilu, takvu obvezu propisuju ne samo arbitrima, nego i drugim sudionicima arbitražnog procesa³⁸. Ako arbitri prihvate imenovanje po takvim pravilima, obično će ih se i ugovorom sa strankama na to obvezati. Iz toga se može zaključiti da i u slučaju *ad hoc* arbitraže stranke imaju mogućnost ugovoriti obvezu povjerljivosti putem ugovora o arbitraži, čak i kada ona nije propisana nigdje drugdje.

49) Arbitri također podliježu zasebnim obvezama povjerljivosti na temelju svoje sudačke funkcije. Arbitri su dužni dužan čuvati povjerljivost podnesaka i dokaza iznesenih tokom arbitraže, odnosno oni ih ne smiju iznositi trećim osobama. Ta implicirana obveza ugovora

traženo priznanje ili izvršenje odluke utvrdi da prema pravu te zemlje, predmet spora nije prikladan za reguliranje arbitražo ili da bi priznanje ili izvršenje odluke bilo protivno javnom poretku te zemlje.

³⁷ Perović Vujačić, J., *op. cit.* bilj 24, str. 154.

³⁸ DIS u čl. 44. svojih pravila propisuje da se povjerljivost postupka pretpostavlja, te se ona odnosi na stranke, njihove zastupnike, arbitre i sve druge osobe koje su povezane s DIS-om i uključene u arbitražu. Iznimke u kojima članak predviđa da neće postojati obveza povjerljivosti su u situacijama kad na to stranke pristanu te kada i u onoj mjeri u kojoj je to potrebno prema mjerodavnom pravu, radi ovrhe ili poništaja arbitražnog pravorijeka. SCC pravila pak obvezu povjerljivosti arbitražnog postupka i pravorijeka propisuju za arbitre i administrativnu službu koja pomaže arbitrima (čl. 3.).

s arbitrom može se zanemariti odnosno prekršiti samo ako stranke postupka na to daju izričit pristanak.

- 50) Dalje, povjerljivost koje se arbitri moraju pridržavati odnosi se kako na arbitra pojedinca, tako i na sve članove arbitražnog vijeća, ako se arbitražni postupak provodi pred arbitražnim vijećem. To znači da arbitri imaju obvezu čuvati tajnim način vijećanja i pojedinačne stavove članova arbitražnog vijeća, baš kao što je i vijećanje vijeća sudaca u redovnim postupcima tajno i povjerljivo. Na takvu povjerljivost pazi se upravo i iz istih razloga kao i kod vijećanja u redovnom postupku, ona omogućava da arbitri odlučuju samostalno, bez vanjskog utjecaja i straha od posljedica.
- 51) Povjerljivost se podrazumijeva i kod saslušanja stranaka i informacija o arbitrima dodijeljenim nagradama za rad, u situaciji kada one nisu javno dostupne trećima. U nekim zakonodavstvima ona postoji i u kontekstu svih okolnosti i činjenica koje su se iznijele i koje su saznali za vrijeme uloge arbitra³⁹. Ponekad se uzima da čak i kada jedan od arbitara ima drukčije stajalište od ostalih i želi ga iznijeti, za to mu je potrebno izričito odobrenje stranaka, koje je propisano ugovorom te pristanak ostalih članova arbitražnog vijeća.
- 52) Ako se stranke ne dogovore drukčije, arbitri u pravilu imaju obvezu povjerljivosti i u odnosu na pravorijek⁴⁰. Neke arbitražne ustanove ostavljaju mogućnost da se pravorijek objavi, ali propisuju stroge uvjete koji se moraju ispuniti prije nego što se to učini, kao što su postojeći pristanak stranaka arbitražnog postupka i anonimizacija osobnih podataka⁴¹.
- 53) Uzevši u obzir da se povjerljivost vijećanja odnosi na sve arbitre odnosno služi da se njih zaštiti, a ne da zaštiti stranke arbitražnog postupka, stranke ne mogu utjecati na povjerljivost, odnosno ta obveza neće nestati ako se samo stranke slože. Dakle, za razrješavanja dužnosti odnosno obveze povjerljivosti vijećanja, potreban je pristanak stranaka i ostalih arbitara.

4.7 Obveza dužne pažnje (dubinske analize)

³⁹ Njemački Zakon o građanskom postupku (§ 1035), Francuski Zakon o građanskom postupku (čl. 1465.)

⁴⁰ Perović Vujačić, J., *op. cit.* bilj 24, str. 156.

⁴¹ U pravilima DIS-a (čl. 44. st. 2.) i LCIA (čl. 30. st. 3.) pravilima kao uvjet objave pravorijeka stoji obveza pisanog pristanka stranaka. Švicarska pravila predviđaju potrebu pristanka stranaka za objavu pravorijeka, ali i obvezu da se tada sva imena i ostale podatke, koji bi mogli dovesti do identifikacije stranaka i arbitara, ukloni (čl. 44 st. 3.).

54) Arbitri moraju voditi arbitražu marljivo, učinkovito, žurno i s primjenom dužne pažnje. Smatrat će se da su arbitri ispunili svoju obvezu i marljivo postupali ako tokom arbitražnog postupak provedu potrebne dubinske analize i razmotre dokumentaciju koju su mu stranke izložile do one mjere do koje se to od njih kao izabраниh arbitara očekuje. Ako arbitar nije siguran da će svoju dužnosti moći izvršiti u skladu s očekivanjima i u zadanom roku, ne bi smio prihvatiti imenovanje (vidi *supra* 4.3. Obveza učinkovitosti, ekspeditivnosti, integriteta i vještine), no to bi se rijetko trebalo događati jer prije imenovanja arbitara i same stranke u pravilu provode dubinsku analizu i izabiru arbitre koji bi trebali biti barem upoznati, ako ne i stručni u području predmeta arbitražnog spora.

4.8 Ostale obveze

55) Kao što je prije navedeno, arbitri imaju ulogu suca, i u skladu s time, i od njih se očekuje da, ako ne odlučuju na temelju načela pravičnosti, donesu odluku u skladu s mjerodavnim pravom⁴². Dakle, osim rada u skladu s ugovorom o arbitraži, arbitri moraju mora poznavati i raditi i u skladu s mjerodavnim pravom.

56) Ako jedan od arbitara sazna za nedolično ponašanje drugog arbitra člana arbitražnog vijeća, obveza je da takvo ponašanje prijavi odgovarajućim tijelima ili institucijama. Primjer za takvo nedolično ponašanje mogla bi biti neprimjerena komunikacija arbitra s jednom od stranaka arbitražnog postupka koja bi mogla dovesti u sumnju nepristranost takvog arbitra.

57) Arbitri su dužni svoje obveze izvršavati sami, odnosno ne smiju ih delegirati trećima. To uključuje delegiranje odlučivanja u predmetu, prisustvovanja ročištima ili vijećanjima, ocjenjivanja dokaza i dr. To ne znači da arbitri ne mogu imati pomoć pri izvršavanju svojih poslova, ali je vrlo jasno da bi se njenim potpunim delegiranjem izgubila bit i svrha arbitra i njihove sudačke dužnosti, stoga se često opseg takve pomoći propisuje.

58) Neka zakonodavstva propisuju mogućnost da arbitar strankama predloži sklapanje nagodbe, no nije učestala pojava da se ta mogućnost smatra i obvezom⁴³.

59) U novije doba, uz postojeće obveze, prihvaća se i obveza čuvanja podataka u skladu s Općom uredbom o zaštiti osobnih podataka (dalje u tekstu: GDPR)⁴⁴.

⁴² Born, G., *op. cit.* u bilj. 7, str. 13.

⁴³ *Ibid.* str. 17.

⁴⁴ Uredba (EU) br. 2016/679 Europskog parlamenta i Vijeća od 27. travnja 2016. o zaštiti pojedinaca u vezi s obradom osobnih podataka i o slobodnom kretanju takvih podataka te o stavljanju izvan snage Direktive 95/46/EZ (Opća uredba o zaštiti osobnih podataka), SL L 119/1, 4. 5. 2016.

5 PRAVNI LIJEKOVI U SLUČAJU POVREDE OBVEZA

- 60) Kada govori o pravnim lijekovima u slučaju povrede obveza, bitno je naglasiti da postoje razlike između pravnih lijekova koje stranke imaju na raspolaganju protiv arbitra zbog kršenja njegovih ugovornih obveza prema tim strankama i onih pravnih lijekova koji su dostupni jednoj strani protiv druge strane, u arbitraži ili u postupku priznanja ili poništenja pravorijeka. Postoje kritične razlike između ovih različitih slučajeva, pri čemu samo prvi predstavljaju pravne lijekove za kršenje ugovornih obveza arbitra.
- 61) U teoriji, ako arbitar povredi odredbe svog ugovora sa strankama, može odgovarati prema odredbama o odgovornosti građanskog prava. To znači da bi stranke u slučaju kršenja odredbi o neovisnosti i nepristranosti, odredbi o vremenskom trajanju arbitražnog postupka i sl. mogle imati potraživanja prema arbitrima zbog kršenja ugovornih odredbi⁴⁵. Doduše, u većini nacionalnih zakonodavstava arbitrima se daje određeni imunitet, dakle, u većini jurisdikcija, građanska odgovornost postojat će samo kod vrlo teških ili namjernih kršenja obveza. Druga opcija koja postoji je mogućnost da se arbitru uskrati nagrada za njegov rad. Daljnja opcija je raskid ugovora s arbitrom odnosno prestanka njegovog mandata⁴⁶ što također uključuje ukidanje prava na nagradu za budući rad, dok će isplata za već izvršeni rad ovisiti o razlozima prestanka mandata i mjerodavnom pravu. Izuzeće arbitra može izvršiti i odgovarajuće tijelo na prijedlog stranke. Takvom izuzeću neće biti razlog kršenje ugovornih obveza već neispunjenje određenih propisanih uvjeta odnosno sposobnosti koje bi arbitar trebao imati prema mjerodavnom pravu i drugim pravilima. Recimo, to će se često dogoditi ako se uoči da arbitar nije nepristran i neovisan. Moguće je da se zbog kršenja svojih obveza arbitru više ne dodjeljuju mandati, no to obično ostaje na strankama i arbitražnim ustanovama.. Kaznena odgovornost arbitara iznimno je rijetka.

6 PRAVA ARBITARA

- 62) Osim obveza koje su propisane ugovorom s arbitrom, tim ugovorom propisana su i prava arbitara koja mu omogućuju siguran i nesmetan rad te mu osiguravaju uvjete za ispunjenje ugovorom propisanih obvezi. Neka od prava koja se daju arbitru su pravo na naknadu za izvršen rad, pravo na povjerljivost, pravo na suradnju u arbitražnom postupku i imunitet od građanske odgovornosti.

⁴⁵ Born, G., *op. cit.* u bilj. 7., str. 19.

⁴⁶ *Ibid.* str. 20.

6.1 Pravo na nagradu za rad i naknadu troškova

- 63) Ugovor arbitra sa strankama propisuje pravo arbitara da prime nagradu za svoj rad čak i kada to nije propisano nacionalnim zakonodavstvom koje se primjenjuje u određenom arbitražnom postupku. Visina te nagrade također će ovisiti o sporazumu stranaka s arbitrima, te se u to gotovo nikad neće ulaziti odnosno provjeravati pa čak ni u onim situacijama kada se valjanost pravorijeka dovodi u pitanje. To znači da će oni pregovarati o načinu isplate, visini naknade i hoće li biti plaćeni ovisno o broju odrađenih sati ili nagradom u unaprijed, fiksno definiranom iznosu⁴⁷. Neovisno o načinu određivanja za koji se odluče, on bi se trebao primjenjivati na sve arbitre u postupku. Niti jedan od arbitara ne smije imati dodatne ugovore sa strankama o nagradi jer bi to dovelo u pitanje njegovu neovisnost i nepristranost, osobito ako se takav ugovor sklopi sa samo jednom od stranaka arbitražnog postupka⁴⁸. Kada se stranke ne sporazume o naknadu naknade, vrijedi pravilo da arbitri imaju pravo na pravičan iznos. Postoji mogućnost da se arbitar izričito odrekne nagrade za obavljeni rad, no u praksi to neće biti česta pojava⁴⁹.
- 64) Ako su se stranke odlučile za institucionalnu arbitražu, visina nagrade naznačena u ugovoru s arbitrom ovisit će i biti će izračunata prema pravilima određene arbitražne ustanove⁵⁰. Smatra se da su stranke, prije odabira arbitražne institucije, unaprijed provjerile odredbe koje se odnose na nagrade i troškove, te da kada su odabrale instituciju, dale i svoj pristanak na način izračuna nagrada i troškova⁵¹.
- 65) Kod isplate nagrade, prihvaćeno je da arbitri traže određeni iznos unaprijed kao polog za određene troškove koje bi mogli imati, te ako im se iznos ne isplati imaju pravo odstupiti s mjesta arbitra ili zastati s postupkom do isplate.
- 66) Osim nagrade za izvršeni rad, arbitri imaju i pravo na naknadu troškova koji su im nastali tijekom postupka. Ti troškovi obuhvaćaju materijalne izdatke poput putnih troškova i troškova boravka ako se arbitraža vodi u mjestu koje nije njihovo mjesto prebivališta i drugih troškova koji su prouzročeni vođenjem arbitražnog postupka⁵². Stranke su solidarno obvezne arbitru naknaditi troškove i nagradu za rad, a po okončanju arbitražnog postupka

⁴⁷ Born, G., *op. cit.* u bilj. 7 str. 23.

⁴⁸ *Ibid.*

⁴⁹ Mogućnost odricanja od nagrade predviđena je čl. 11. st. 4. ZA-i, ali i u pravilima nekih od arbitražnih institucija.

⁵⁰ Born, G., *op. cit.* u bilj. 7, str. 22.

⁵¹ DIS pravila i pravila MTK samo su neka od pravila koja imaju dodatak u kojem su detaljno određeni troškovi postupka.

⁵² Triva, S.; Uzelac, A., *Hrvatsko arbitražno pravo Komentar Zakona o arbitraži i drugi izvori hrvatskog arbitražnog prava*, Narodne novine, Zagreb, 2007., str. 95.

odlukom kojom se on okončava ili pravorijekom arbitražni će sud, na zahtjev stranke, odrediti koja je stranka i u kojem omjeru drugoj dužna naknaditi te troškove⁵³.

6.2 Pravo na imunitet

- 67) Arbitrarima se, iako u arbitražnom postupku vrše funkciju sudaca, ne pruža jednaka pravna zaštita odnosno imunitet kao i sucima u redovnom postupku, no ipak im se pružaju određeni imuniteti od građanske odgovornosti koja bi mogla proizaći iz arbitraže. Opseg imuniteta varijabilne je prirode, ovisno o sporazumu stranaka arbitražnog postupka, pravilima ustanove pred kojom se arbitraža provodi⁵⁴ te mjerodavnom pravu, no jedno je od temeljnih prava arbitra i od temeljne važnosti za arbitražni postupak⁵⁵. Imunitet se u pravilu odnosi samo na arbitre, no u određenim slučajevima može se protegnuti i na arbitražne ustanove⁵⁶.
- 68) Imunitet, kojg propisuju mnogi nacionalni arbitražni propisi⁵⁷, jedan je od glavnih elemenata kojim se radi razlika između arbitra i ostalih pružatelja usluga mirenja, odnosno kojim mu se daje status izbranog suca⁵⁸. Kada je određen nacionalnim propisima, i kada to nije u suprotnosti s njima, stranke pravo na imunitet mogu dodatno uređivati ugovorom s arbitrom. Ugovori o arbitraži u praksi se ne bave pitanjem imuniteta arbitra, osim kada i u onoj mjeri u kojoj to pravila institucionalne arbitraže nalažu. Većina pravila institucionalne arbitraže kao oblik imuniteta predviđaju ugovorna isključenja od građanske odgovornosti arbitara koja se vežu uz radnje i propuste tokom arbitraže te arbitri građanskoj odgovornosti podliježu samo u slučaju namjernog nanošenja štete⁵⁹. Zagrebačka pravila ne sadrže odredbe o imunitetu arbitara tako da se prilikom njihove primjene, određenje imuniteta arbitara u potpunosti ostavlja strankama na izbor i dogovor sa samim arbitrom.
- 69) U *ad hoc* arbitražama, stranke i arbitri se sporazumijevaju o isključenju odgovornosti arbitara. Takve odredbe obično su uključene u "uvjete imenovanja" ili pisma o angažmanu arbitara.

⁵³ Čl. 58 st. 1. Zagrebačkih pravila.

⁵⁴ Neke od arbitražnih ustanova koje uređuju pitanje imuniteta u svojim pravilima su: ICC (čl. 41.), DIS (čl. 45.), SCC (čl. 52.), LCIA (ČL. 31.) i dr.

⁵⁵ Born, G., *op. cit.* u bilj. 7, str. 25.

⁵⁶ *Ibid.*

⁵⁷ Neki od tih propisa su: Irski Zakon o arbitraži (§ 22), Njemački Zakon o građanskom postupku (§ 839(2)), Talijanski Zakon o građanskom postupku (čl 813-ter), Portugalski Zakon o arbitraži (čl. 9. st. 4.). U određenim zakonodavstvima, u kojima ne postoji zakonska odredba koja arbitrima daje pravo na imunitet, postoji sudska praksa koja ukazuje na to pravo (npr. Španjolska, Nizozemska...).

⁵⁸ Born, G., *op. cit.* u bilj. 7, str. 25.

⁵⁹ DIS pravila propisuju da arbitar ne odgovara za propuste učinjen tokom arbitraže, osim u slučaju namjerne povrede dužnosti i grube nepažnje (čl. 45.). Isto propisuju i SCC pravila (čl. 52.). zanimljivo je za napomenuti da obje institucije proširuju ove odredbe i na druge zaposlenike koji mogu biti sudionici u postupku, a ne samo na arbitre.

6.3 Pravo na povjerljivost

- 70) Pravo na povjerljivost štiti arbitre od neovlaštenog otkrivanja njihovih odluka i drugih dijelova arbitražnog postupka trećima. To pravo proizlazi iz ugovora s arbitrom i ugovora o arbitraži, koji zahtijevaju povjerljivost arbitražnog postupka.
- 71) Dalje, to pravo odnosi se i na pravo svakog arbitra da se njegovi stavovi i mišljenja izneseni tijekom odlučivanja i donošenja pravorijeka ne iznose strankama postupka i trećima. U pravilu je cijeli postupak donošenja pravorijeka povjerljiv i tajan, kao što je prije navedeno, radi očuvanja neovisnosti i nezavisnosti arbitara. Postoji mogućnost obavještavanja stranaka arbitražnog postupka da o pravorijeku nije odlučeno jednoglasno već većinom glasova. Tada arbitar koji se nije slagao s većinom može izdvojiti svoje mišljenje. Također, neke od arbitražnih ustanova predviđaju situacije u kojima će se ta povjerljivost zanemariti, kao što je situacija u kojoj arbitar odbija izvršiti svoju obvezu sudjelovanja u vijećanju⁶⁰.
- 72) Sporno je kako i na kojoj snovi bi se arbitri mogli pozivati na ovo pravo ako stranke arbitražnog postupka odluče javno iznositi informacije o arbitraži. Ističe se da se ovo pravo na povjerljivost može nadovezati na obvezu čuvanja povjerljivosti vijećanja iz čega proizlazi da su arbitri dužni postupak čuvati povjerljivim, ali isto tako imaju pravo da sve što je izneseno na vijećanju, kao i njegovo osobno stajalište, ostane povjerljivo.

7 ZAKLJUČAK

- 73) Arbitražni postupak jedan je od alternativnih načina rješavanja sporova kojem stranke često pribjegavaju. Iako sva nacionalna zakonodavstva imaju propise koji određuju glavne segmente tijeka arbitraže njena prednost nad redovnim sudskim postupcima je, osim brzine i efikasnosti rješavanja, razina autonomije koja se daje strankama. S obzirom na to da niti međunarodni niti nacionalni propisi nemaju detaljno određene i široko obrađene propise o arbitraži, stranke u pravilu u tom postupku imaju mogućnost sporazumjeti se hoće li se arbitražni postupak voditi pred nekom od arbitražnih ustanova ili pred *ad hoc* arbitražnim sudom gdje će se arbitraža voditi, tko će im suditi, te hoće li suditi u vijeću ili će odluku donijeti arbitar pojedinac. To će učiniti u ugovoru o arbitraži ili ugovoru s arbitrom
- 74) U tim ugovorima stranke bi trebale i detaljnije odrediti obveze i prava arbitara. Neke obveze i prava arbitara određene su u nekim nacionalnim zakonodavstvima i institucionalnim pravilima, no to najčešće nije dovoljno za uspješno vođenje arbitražnog postupka. Jedna od

⁶⁰ Čl. 30. st 2, LCIA pravila predviđa takvu mogućnost da bi ostali arbitri mogli nastaviti raditi, te da mogu nesmetano dovršiti arbitražni postupak.

takvih obveza je nepristranosti i neovisnosti arbitara, no gotovo niti jedan od tih propisa ne daje odgovor na pitanje što se pod tom obvezom razumije, već se samo navodi da arbitri moraju biti neovisni i nepristrani. Obveza povjerljivosti bolje je obrazložena, no i dalje nedovoljno dobro. Kod prava arbitara, strankama se također ostavlja prostor da ih same odrede. Neka prava arbitara proizlaze iz nacionalnih propisa, kao pravo na nagradu, no na strankama arbitražnog postupka je da se sporazumiju oko njenog iznosa i načina plaćanja. Pravo na povjerljivost također je nešto što bi stranke trebale specificirati. One odlučuju hoće li se pravorijek objavljivati, hoće li se cijeli arbitražni postupak držati u tajnosti i sl.

75) Bez obzira na koje se obveze i prava arbitara stranke arbitražnog postupka odluče, na arbitrima je da ih se pridržavaju. Oni su dužni držati se ugovora o arbitraži i ugovora s arbitrom te postupati u skladu s njima, prihvatiti određene im obveze i prava te uz njihovu primjenu, efikasno i što je brže moguće, riješiti spor i donijeti pravorijek.

8 LITERATURA

1. Bernardini, P., *The Role of the International Arbitrator*, u: Park, W. (ur.), *Arbitration International*, Oxford University Press, 20:2/2004, str.113-122.
2. Born, G., *International Commercial Arbitration*, 3. izdanje, Kluwer Law International, The Hague, 2024.
3. Draetta, U., *Cooperation among Arbitrators in International Arbitration*, *Indian Journal of Arbitration Law*, vol. 5, br. 1, 2016., str. 107-146.
4. Franck, S., *The Role of International Arbitrators*, *ILSA Journal of International & Comparative Law*, vol. 12, br. 2, 2006., str. 499-522.
5. Hilgard, M., *Arbitrators' Duties of Confidentiality.*, *Yearbook on International Arbitration*, br. 5, 2017., str. 49-62.
6. Holmes, R., *Urepresented Party (Pro Se) Arbitrations*, *Dispute Resolution Journal*, vol. 70, br. 2, 2015, str. 97-107.
7. Holtzman, R., *Practice Aid what is an arbitrator's duty of disclosure?*, *Comercial law bulletin*, str. 14.-16.
8. Jovičić, K., *Pravna priroda odnosa između arbitara i stranaka: receptum arbitrii*, *Strani Pravni Zivot* , 2020, str. 17-28.
9. Kirby, J., *How Far Should an Arbitrator Go to Get it Right?*, u: Shaughnessy, P.; Tung, S. (u.r.), *The Powers and Duties of an Arbitrator: Liber Amicorum Pierre A. Karrer*, Kluwer Law International B.V., 2017., str. 193-199.
10. Lawson, D., *Impartiality and Independence of International Arbitrators*, *ASA Bulletin*, vol. 23, br. 1, 2003., str. 22-44.
11. Perović Vujačić, J., *Obligations of Arbitrators in International Commercial Arbitration*, *Revija Kopaoničke Škole Prirodnog Prava*, br. 1, 2019, str. 131-166.
12. Schæffer, S., *Approaches to Arbitrators' Liability: Immunity or Liability?*, u Calissendorff A.; Schöldström P. (ur.), *Stockholm Arbitration Yearbook 2020*, *Stockholm Arbitration Yearbook Series*, vol. 2., Kluwer Law International, 2020., str. 249 - 272 .
13. Triva S.; Dika, M., *Građansko parnično procesno pravo*, Narodne novine, Zagreb, 2004.
14. Triva, S.; Uzelac, A., *Hrvatsko arbitražno pravo Komentar Zakona o Arbitraži i drugi izvori hrvatskog arbitražnog prava*, Narodne novine, Zagreb, 2007.

15. Waincymer, M. , *Procedure and Evidence in International Arbitration*, Kluwer Law International, , 2012., str. 47 – 126.
16. Westphalen, A., Carriou, V., *The Arbitrators' Duty to Disclose and the Parties' Duty to Investigate: What Are the Safeguard Mechanisms to Ensure the Independence and Impartiality of Arbitrators?*, International Business Law Journal, vol. 2018, no. 6, 2018., str. 543-556.
17. Wigwe, C., *Commercial Arbitration: Powers and Duties of Arbitrators in Arbitral Proceedings*, Port Harcourt Law Journal, vol. 4, br. 2, 2012., str. 242-249.